

**"REVISTA TRANȘEELOR" (1916-1918)
- PUBLICAȚIE DE FRONT A UNITĂȚILOR MILITARE
DOBROGENE. CRONICA PE SCURT A COLECȚIEI**

dr. Lăcrămioara Manea*

Abstract

The situation of the Romanian front, the morale of the Romanian troops during the First World War on the way to Greater Romania's achievement was also reflected in the pages of "The Trenches' Magazine", publication which appeared irregularly, during the 21st of September 1916 and February 1918, in 18 numbers for two publishing years. The magazine, with the subtitle "For the soldiers' heart and soul", was occasionally published by the military units from Dobrudja which fighter on the Southern front and then in Moldavia, containing news, military information and literature signed by both writers and established journalists, and by soldiers from trenches.

Keywords: The Trenches' Magazine, military press, military units from Dobrudja, morale of troops, heroism

*

Preliminarii

„Revista Tranșeelor”, deși ocazională, este o revistă de front care se încadrează în presa militară românească din timpul Primului Război Mondial. Pentru această perioadă nu este singura publicație din peisajul dobrogean (ne referim și la periodicul Administrației germane, „Curierul Dobrogei, apărut în limba germană, iar, din 1917, cu supliment în limbile bulgară și turcă), dar este singura revistă românească editată de unitățile militare dobrogene ale Diviziei IX, unități care au luptat pe frontul dobrogean de sud și apoi în Moldova, după ocuparea Dobrogei de armatele Puterilor Centrale, ocupație străină care a durat între octombrie 1916 - noiembrie 1918.

Fără a înregistra o periodicitate constantă - fapt lesne de înțeles în vreme de război - și născută din necesitățile obiective ale frontului, însă sub zodia improvizației și a inspirației românești de moment, conform aprecierilor publicistului și scriitorului Dan Gîju¹, „Revista Tranșeelor” a apărut pe parcursul a trei ani calendaristici (1916-1918) și a doi ani editoriali (anul I/

* Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” Tulcea

¹ Dan Gîju, *Istoria presei militare*, vol. I: *Armata. Presa scrisă*, București, Editura Favorit, 2016, p. 287.

septembrie 1916 - septembrie 1917; anul II/ ianuarie 1918), mai exact de la 21 septembrie 1916 până în februarie 1918.

Cu un rol propagandistic și un conținut informativ-literar, această revistă mai puțin cunoscută a fost semnalată în câteva lucrări de referință², pe baza colecției care se păstrează integral - din informațiile culese până în prezent³ - numai la Biblioteca Academiei Române București. În ultimul secol de la finele Marelui Război și de la Marea Unire s-a scris foarte mult, numeroase documente de arhivă au fost cercetate și integrate momentului istoric, însă valoarea informațională a materialelor din revista la care facem referire și eroismul soldaților dobrogeni de diferite etnii, subliniat în paginile publicației, rămân de necontestat. „Revista Tranșeelor” cuprinde știri și informații militare privind evoluția fronturilor, articole cu privire la țelul armatelor române de a elibera teritoriile ocupate și de a înfăptui unirea românilor, materiale dedicate desfășurării luptelor din Dobrogea și actelor de cutezanță purtate de forțele militare dobrogene pe front.

Apariție, format și date editoriale

Colligatul cercetat la Biblioteca Academiei Române conține cele 18 numere ale revistei, care au apărut singular ori în ediție triplă sau cvadruplă. Periodicul este legat în carton marmorat, cu cotor și colțuri din pânză, iar în partea inferioară a primei coperte se observă ștanța aurie a monogramei Regelui Ferdinand I (Fig. 1).

² În ordine cronologică precizăm următoarele cataloage de publicații seriale și lucrări: *Publicațiile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*, tom II: 1907-1918, București, Editura Academiei R.S.R., 1969, nr. 2107, p. 565; Petru Zaharia, *100 de ani de presă tulceană (1879-1979)*, București, 1979, p. 54-56; Ion Hangiu, *Presă românească de la începuturi până în prezent. Dicționar cronologic 1790-2007*, vol.I: 1790-1916, București, Editura Comunicare.ro, 2008, nr. 247, p. 848-850. Câteva considerații asupra revistei face autorul istoriei presei militare, Dan Gîju, care include „Revista Tranșeelor” în contextul presei de război românești și a artei improvizației, alături de ziarul ostășesc „În Carpați” - editat de Comandamentul Armatei a II-a, apărut într-un singur număr, la Ploiești, pe 16 octombrie 1916 - și de ziarul „Patrula, foaia literară a ostașilor garnizoanei Botoșani” (Dan Gîju, *op. cit.*, p. 287-288).

³ La Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” din Iași se păstrează doar nr. 1-4 din 1 ianuarie 1918, exemplar care a intrat în colecție înainte de anul 1933, conform ștampilei aplicată pe prima pagină, cu datarea 28 februarie 1936, când acest număr al revistei a fost inventariat sub cota X-1399. Aducem mulțumiri d-nei Elena Chiaburu de la Biblioteca Universității „Al. I. Cuza” Iași pentru semnalare.

Fiecare an editorial începe cu un număr 1, editându-se astfel 10 numere în anul I, respectiv 8 numere în anul al II-lea. Cronologic, apariția revistei se prezintă după cum urmează:

anul I. Nr. 1/21 septembrie 1916, p. 1-4; Nr. 2/ 30 septembrie 1916, p. 5-8 (paginile 5, 6, 7 numerotate greșit cu 1, 2, 3); Nr. 3/ 3 octombrie 1916, p. 9-12; Nr. 4-5-6/ 23 iulie 1917, p. 13-35 (număr triplu); Nr. 7-8-9-10/3 septembrie 1917, p. 37-68 (număr cvadruplu); anul II. Nr. 1-4/1 ianuarie 1918, p. 1-32; Nr. 5-8/ ianuarie-februarie 1918, p. 33-64 (numere cvadruple).

Pe parcursul apariției sale, revista a suferit modificări atât în privința formatului, cât și a periodicității și a datelor editoriale cuprinse în frontispiciul publicației,

diferite în cei trei ani de apariție 1916-1917-1918, în funcție de politica de cenzură, de evoluția războiului și de mutarea și reorganizarea trupelor militare și a fronturilor. „Revista Tranșeelor”, cu subtitlul permanent „Pentru inima și sufletul ostașilor”, a apărut inițial în format II (33×24 cm), mai exact primele trei numere din 1916 aveau, fiecare, câte patru pagini. După instalarea ocupației Puterilor Centrale în Dobrogea, la sfârșitul anului 1916, și după retragerea și reorganizarea armatei române în Moldova, începând cu numărul triplu 4-5-6 din 23 iulie 1917, adresa redacției revistei s-a schimbat, iar formatul s-a redus simțitor, la 22×14 cm pentru aparițiile din anii 1917-1918, crescând însă numărul de pagini.

„Revista Tranșeelor” a fost deschizătoarea de drumuri în ceea ce privește presa militară a Primului Război Mondial. Editarea gazetei a început la Divizia a IX-a Infanterie, în atmosfera primelor săptămâni de război după intrarea României în conflagrație de partea Antantei. Primul

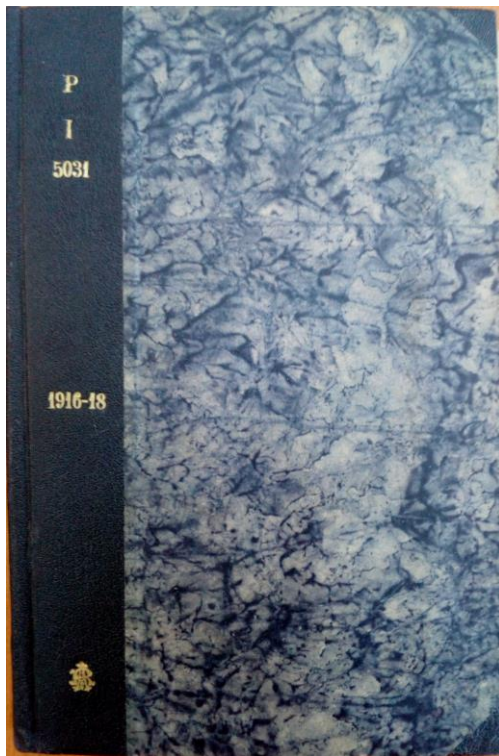

Fig. 1

număr a apărut la 21 septembrie 1916, într-un context intern și internațional dificil pentru frontul din Dobrogea și pentru unitățile militare de aici, în încercarea acestora de a apăra și de a opri ofensiva inamică după catastrofa de la Turtucaia (24 august-6 septembrie 1916). Pe frontispiciu, imediat sub titlatură, citim că revista a apărut *Din Ordinul și sub ocrotirea D-lui General C-dant al Diviziei a IX-a*, iar în dreapta titlului mențiunea de periodicitate, *Apare când poate*, precum și adresa redacției: *Orice manuscrise se vor trimite pe adresa: Cuartierul General Divizia a IX-a*. De asemenea, se mai precizează, în stânga titlului, că sunt colaboratori ai revistei *Toți ostașii Diviziei, fără deosebire de grad și că pentru faptele eroice se vor arăta data și locul unde au fost săvârșite*. Aceste mențiuni, fără a fi indicate locul apariției și tipografia, se păstrează până la 23 iulie 1917 (Fig. 2).

Fig. 2

Însă, pe întreaga colecție, este menționat ca redactor I.C. Delaturda (Ioan Colfescu-Delaturda), ardelean de origine după pseudonim, publicistul care și-a semnat materialele începând cu numărul 2 al revistei și asupra căruia vom reveni cf. *infra*.

Este cunoscut faptul că Divizia a IX-a Infanterie și alte unități militare au luptat pentru apărarea Dobrogei, inclusiv Regimentul 34 Infanterie „Constanța”, zdrobit la Turtucaia în bătălia din 24 august 1916 și reorganizat, ulterior, pentru ofensiva din vara anului 1917, precum și Regimentul 33 „Tulcea” din Brigada 20 Infanterie a Diviziei a X-a⁴. În 1916,

⁴ Conform documentelor Marelui Stat Major, inițial, Divizia a IX-a Infanterie a fost formată din unități militare mai mult sau mai puțin apropiate de Dobrogea: Regimentul 9 Vânători, Brigada 17 Infanterie (cu Regimintele 34 „Constanța” și 40 „Călugăreni”),

Comandamentul Diviziei a IX-a s-a aflat la Silistra, așadar putem emite ipoteza că primele trei numere din anul 1916 ar fi văzut lumina tiparului chiar la Silistra sau la Constanța, iar ulterior, după retragerea trupelor în Moldova, redacția revistei avea să se mute la Iași, unde a apărut în condițiile cenzurii, fiind editată de și pentru bravii ostași dobrogeni de pe frontul din Moldova. Mai mult, documente din Arhivele Militare Române arată că apariția revistei a fost posibilă și datorită sprijinului financiar al prefecturilor județului Constanța - pentru numerele apărute în 1916, precum și ale județelor Brăila și Galați - începând cu anul 1917⁵.

Conform acelorași arhive, concepția lui I.C. Delaturda, obiectivele și modalitățile de realizare a acestora au fost expuse de redactorul revistei, într-un raport înaintat la 9 noiembrie 1916 Statului Major al Armatei. Prin acest raport, Delaturda solicita aprobările necesare continuării și difuzării „Revistei Tranșeelor”, care își încetase apariția din 3 octombrie 1916, după desființarea Diviziei a IX-a. În raport, publicistul I.C. Delaturda afirma că o parte din insuccesele armatei române se datorau și *stării de părăginire sufletească în care se găsea majoritatea soldaților noștri*. Sublinia, de asemenea, rolul presei militare de a insufla credința în victorie și de a asigura hrana spirituală care să ridice moralul soldaților. Redactorul afirma, în același raport, necesitatea ca *după fiecare bătălie, după fiecare fapt de arme, fie că ar fi norocoase sau nu, se cuvine să nu lăsăm sufletul ostașilor în bătaia vântului, ci trebuie să comentăm faptele, să scoatem din ele ceea ce voim noi, ceea ce voiesc comandanții, ceea ce voiește idealul țării*⁶. Revista de front era necesară pentru a publica corespondențe, pentru a

Brigada 18 Infanterie (cu Regimentele 35 „Matei Basarab” și 36 „Vasile Lupu”), Brigada 39 Infanterie (cu Regimentele 63 și 79 Infanterie), Brigada 9 Artilerie (cu Regimentele 13 și 18 Artilerie). Pe lângă Divizia a IX-a, în Dobrogea - și nu numai - a luptat și Divizia a X-a cu Regimentul 10 Vânători, Brigăzile 19, 20, 40 Infanterie, din care au făcut parte Regimentul 39 „Petru Rareș”, Regimentul 33 „Tulcea”, Regimentul 38 „Neagoe Basarab” și alte unități militare (Remus Macovei, *Militari constănțeni în Primul Război Mondial*, în: *Dobrogea în contextul Primului Război Mondial*, București, Editura Top Form, 2017, p. 134-135).

⁵ Apud Gheorghe Nicolescu, *Cuvântul-armă. Presa militară românească pe câmpul de campanie în Primul Război Mondial*, în „Revista română de istorie a presei”, nr. 1(7), 2010, p. 124.

⁶ *Ibidem*, p. 121-122.

mediatiza faptele glorioase, pentru a menține trează credința soldaților în victorie prin consemnarea realităților din tranșee. Raportul redactat de Colfescu-Delaturda a primit avizul favorabil al comandantului Regimentului 4 Artilerie Grea la 15 noiembrie 1916, care l-a înaintat Marelui Cartier General. Totodată, comandantul Regimentului considera că trebuia îmbunătățită redactarea articolelor prin adaptarea lor la cultura soldatului. Însă, aprobarea Marelui Cartier General a întârziat mult după stabilizarea frontului și retragerea în Moldova⁷.

Probabil stăruința redactorului a făcut posibilă reapariția revistei la 23 iulie 1917, când, după întreruperea în intervalul octombrie 1916 - iulie 1917, publicația a revenit cu un nou format și o nouă etapă, cu articole semnate și cu o serie de creații literare.

Mutarea și reorganizarea armatelor din iarna-primăvara anului 1917 a adus modificări în ceea ce privește apariția revistei. După subtitlu, se face precizarea că revista *apare de două ori pe lună, din ordinul și sub ocrotirea D-lui Comandant al Corpului Apărării Antiaeriene*, corp militar nou organizat prin cunoscuta Misiune Franceză, iar colaborările urmau să fie trimise pe adresa Marelui Cartier General de la Iași: *M.C.G. Corpul Apărării Antiaeriene*. Tot în frontispiciu se menționează că *orice ostaș, fără deosebire de grad* poate fi colaborator și se reia sintagma: *Pentru faptele eroice se vor arăta data și locul unde au fost săvârșite*. (Fig. 3).

Astfel au apărut nr. 4-5-6/23 iulie 1917 și nr. 7-8-9-10/3 septembrie 1917, la Iași, deși locul și adresa precisă a redacției au fost menționate odată cu prima apariție a anului II editorial din 1918, în numerele 1-4 din 1 ianuarie 1918, când cenzura politică slăbise.

Cel de-al treilea frontispiciu sub care a apărut „Revista Tranșeeilor” la începutul anului 1918, cu puțin înainte de unirea Basarabiei cu România, nu mai are înscrisă periodicitatea. Materialele puteau fi trimise redactorului pe adresa: *I.C. Delaturda, Iași - Str. Ștefan cel Mare nr. 3, Iași*. De asemenea, se păstrează precizarea în ceea ce privește colaboratorii revistei care vor apărea, începând de atunci, chiar în sumarul de pe prima pagină, atât personalități ale culturii românești - precum Ludovic Dăuș, Alexandru T. Stamatiad, Andrei Popovici, Ion Agârbiceanu, prof. I. Petrovici ș.a., unii

⁷ *Ibidem*, p. 124.

dintre ei colaboratori și ai altor ziare și reviste ale vremii -, cât și militari, semnatori la rubrica nouă intitulată *De la ostași pentru ostași* din nr. 1-4/ 1 ianuarie 1918 sau, mai simplu, *De la ostași* din nr. 5-8/ ianuarie-februarie 1918 (Fig. 4).

Fig. 3

Fig. 4

Numărul cvadruplu 5-8 pe ianuarie-februarie 1918 a reprezentat ultima apariție a „Revistei Tranșeelor”, cel mai probabil ea fiind suspendată în martie 1918, ca și alte publicații de front. Dintre acestea amintim ziarul „România - organ al apărării naționale”, de la Iași, care a fost suspendat în martie 1918.

Redactorul I.C. Delaturda (Ioan Colfescu-Delaturda)

Ioan Colfescu-Delaturda a fost publicist, redactor de front, scriitor, consilier de curte de apel și procuror la Cluj. În 1935, în presa locală din Cluj, prof. I. Argintescu scria despre I.C. Delaturda și despre lucrarea

acestuia *Spirit și materie. Eroismul în viața de stat*, publicată la Cluj, în acel an: *Consilier de curte de apel și procuror la Cluj*, dl. Colfescu mai este însă și un vechi publicist, cunoscut din reviste sub pseudonimul I.C. Delaturda. Cariera pe care și-a ales-o nu l-a îndepărtat de studiul filosofiei, veche pasiune a d-sale încă din adolescență, când, ca discipol entuziast al lui Titu Maiorescu, și-a cristalizat primele gânduri și idealuri în cartea de debut *«Fericirea pământească»*.

Scriitorul Ioan Colfescu a tratat problemele legate de Marele Război din punct de vedere istorico-filosofic în numeroase cărți și articole. Mai mult, lucrările sale au fost foarte bine primite de presă și de criticii contemporani lui: Simion Mehedinți, acad. Ion Lupaș, Octav Botez, C. Rădulescu-Motru ș.a. Primele lucrări le-a publicat la București: *Fericirea pământească*, în 1902 și *Viața morală a popoarelor și războiul european. Cauze și efecte*, în anul 1916⁸. În introducerea ultimei cărți menționate autorul I.C. Delaturda spune: *Căci, oricât de distrugătoare ar fi armele întrebuințate în luptele moderne, cea mai teribilă armă rămâne totuși, și va rămâne totdeauna, forța morală a popoarelor beligerante.* (p. 5 a Introducerii).

După război, începând cu anul 1922, a publicat o serie de lucrări la Cluj și la București, însă, după 1945 toate au fost interzise și retrase din circuitul public de cenzura comunistă: *Război și civilizație*, Cluj, 1922 [1923]; *Spirit și materie. Eroismul în viața de stat*, Cluj, 1935; *La răscruci de drumuri*, vol. I-II, Cluj, 1939-1940; *Rasa și geniul ei. Misionarismul românesc în noua Europă*, București, 1943; *O nouă involuție a spiritului în materie. Primatul sângelui*, București, 1944.

În prefața cărții *Război și civilizație* afirmă că *prima datorie a omului este lepădarea completă de sine, topirea existenței lui în sufletul umanității* (p. III a Prefetei).

În cadrul manifestărilor prilejuite de „Luna Galaților”, în anul 1935, procurorul Colfescu a conferențiat în amfiteatrul Școlii Comerciale din Galați, vorbind despre eroism, *prin care înțelege activitatea de orice clipă, în orice direcție* (în revista „Căminul”, Galați, 1935, p. 363-364).

⁸ *Bibliografia românească modernă (1831-1918)*, vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, p. 750.

De altfel, activitatea de publicist a lui I.C. Delaturda a continuat în perioada interbelică. În prefața lucrării *La răscruci de drumuri*, autorul spune: *Cuprinsul acestui volum este extras din revista «România Eroică», pe care am inițiat-o și pe care o conduc din mai 1937, odată cu apariția primului număr.* (p. 1 a Prefetei).

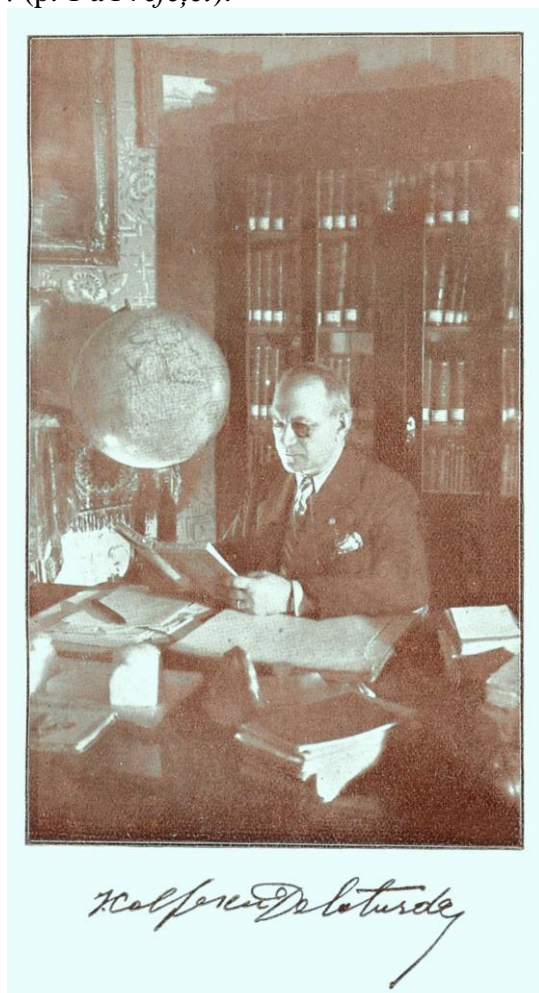

Fig. 5

Am extras aceste informații despre redactorul „Revistei Tranșeelor” și am reprodus fotografia sa la masa de lucru (Fig. 5), din paginile cărților scrise de el și din unele publicații ale timpului său, deoarece, până în

prezent, noi nu am identificat alte elemente și date biografice. Delaturda nu a fost inclus în enciclopedii sau dicționare ale publiciștilor și scriitorilor români, o explicație fiind faptul că opera sa a fost interzisă și retrasă din circuitul public, revenind pe rafturile bibliotecilor după anul 1989. Pentru eliminarea din conștiința colectivă a oricăror referiri cu privire la teritoriile care au aparținut României Mari, se știe că după 1945 au fost trimise la Fondul Secret publicațiile apărute între 1 ianuarie 1917 și 23 august 1944 care atingeau această problemă. Cărțile lui I.C. Delaturda, scrise cu devotament și patriotism pentru țara sa, au fost secretizate și interzise cercetătorilor vreme de decenii, autorul și titlurile menționate mai sus regăsindu-se în lucrările care au abordat subiectul publicațiilor epurate în regimul comunist⁹.

Astfel, înțelegem mai bine menirea „Revistei Tranșeelor”, aceea de îmbărbătare a soldaților români pentru a fi gata până la sacrificiul suprem pentru țară și pentru adevăr. Ca redactor de front, Ioan Colfescu-Delaturda a scris și a publicat în foile revistei numeroase articole, semnate și nesemnate. A avut gradul de locotenent în războiul pentru întregirea neamului, fiind implicat direct în evenimente. În numărul triplu 4-5-6/23 iulie 1917 există un material intitulat *14 Iulie. La Corpul Apărării Antiaeriene* (p. 31-33), nesemnat, în care se vorbește despre atmosfera de sărbătoare a Zilei Franței la Corpul de Apărare Antiaeriană de la Iași. Cităm: *Aniversarea națională franceză, 14 Iulie, a fost sărbătorită în mod strălucit la corpul de apărare antiaeriană. Acest corp, care aproape nu exista la începutul războiului nostru, a ținut să-și arate recunoștința pentru concursul neprețuit pe care i l-au dat, în organizarea sa tehnică, marii noștri aliați Francezii. Un pavilion pavoazat pentru ocaziune avea scris pe frontispiciu cuvintele: «Vive la France». Serbarea a început la ora 12, când a sosit misiunea franceză în frunte cu D-l Maior Humbert [...]. Corpul apărării antiaeriene a fost reprezentat prin Comandantul său, D-l Lt. Colonel N. Opran, D-l Căp. C. Stătescu - șeful școalei și atelierelor și toți domniile ofițeri prezenți în garnizoană. [...] D-l Lt. Colfescu urează ca generațiunea actuală să aibă*

⁹ *Publicațiile interzise până la 1 mai 1948*, București, 1948, p. 29; Paul Caravia (coord. șt.), *Gândirea interzisă. Scrieri cenzurate. România 1945-1989*, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 57, 62.

fericirea de a vedea în curând frații cari nu s-au întâlnit de 1500 ani pe acelaș pământ, dându-și mâna din nou pe teritoriul micii Românie, într-o apoteosă de glorie, după zdrobirea militarismului prusac și a barbariei ungurești, cari au aruncat calamitatea asupra întregei omeniri. Așadar, locotenentul Colfescu-Delaturda sublinia ideea unirii înainte de marile bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz. De asemenea, din acest articol desprindem numele Comandantului Corpului Apărării Antiaeriene, locotenent-colonel Nicolae Opran, din ordinul și sub ocrotirea căruia a apărut „Revista Tranșelor”.

Elemente de conținut din „Revista Tranșelor”

Revista este rodul efortului intelectual al redactorului I.C. Delaturda, precum și al altor reprezentanți ai culturii române, dar și al simplilor ostași care au luptat pe front, materialele publicate fiind zămislite în anii grei ai războiului pe linia frontului, în tranșee sau în spitalele de campanie. Revista a publicat reportaje despre fapte de arme deosebite, portrete de eroi, fie ei ofițeri, subofițeri ori soldați, povestiri pilduitoare pentru educația ostașului, știri despre situația de pe alte fronturi, starea de spirit din țările aliate, situația taberelor inamice, înfrângerile suportate de armatele acestora. Articolele și creațiile literare au un caracter emoțional prin reflectarea laturii umane, datorită implicării personale a soldaților care au participat direct la evenimente. În acest studiu ne-am propus o prezentare a colecției, o cronică asupra conținutului revistei, cu menționarea și rezumarea principalelor articole sau făcând scurte comentarii.

În primul număr al revistei, din 21 septembrie 1916, redacția a publicat editorialul cu titlul *Care este scopul actualului război* (p. 1-2). Se spune: *Domnul general Comandant al Diviziei, în dragostea pe care o are pentru ostașii săi, a dat ordin de a se scoate această revistă. În judecata sa a apreciat că ostașul se cuvine să fie, și el, pus în curent cu măreția războiului la care avem marea cinste să participăm, pentru ca, prin mintea și inima lui, să-și dea seama de urmările nesfârșite pe care le poate avea fiecă faptă de arme. [...] Chiar pe locurile pe care călcăm, glorioșii noștri străbuni au ținut piept cu bărbăție [...]. Faptele lor mărețe ne vorbesc și astăzi, după 1800 ani, prin existența noastră aici, ca și prin urmele materiale ce au lăsat: Valul lui Traian, Monumentul de la Adam-Clisi, Cetatea, pe lângă care am trecut cu toții. [...], așadar, amintindu-se vestigii cunoscute din Dobrogea. În*

finalul articolului-program în care s-a expus clar părerea conducerii revistei în legătură cu scopul războiului întins *pe un front gigantic, de peste 3.000 km*, s-a concluzionat că acesta *urmărește restabilirea dreptului și a dreptății și pedepsirea exemplară a trădătorilor umanității*. Ca urmare a succeselor inițiale obținute de puterile aliate, în paginile revistei au fost inserate faptele de arme deosebite de pe principalele fronturi, situația dificilă a inamicului reflectată în presa internațională a vremii și atitudinea Greciei la începutul războiului, în reportaje precum: *Evenimentele mari de pe fronturi*, *Situația în țările inamice este foarte grea* (p. 2), *Spiritul războinic și neînduplecat din țările aliate*, *Evenimentele din Grecia* (p. 3).

În acest număr nu lipsesc informațiile despre situația frontului românesc și despre sacrificiile soldaților noștri. Citim, în rubrica *Ce urmărește Țara* (p. 3): *În mijlocul acestor evenimente gigantice, situația noastră, a Românilor, este de o măreție extraordinară. Din pământul nostru am dezrobit până acum Țara Bârsei, țara Secuilor, Brașovul, Făgărașul, ținutul Sibiului, în total 13.000 km pătrați, cu 700.000 locuitori. Am luat inamicului 8.000 soldați și 50 ofițeri prizonieri, precum și o mare cantitate de munițiuni, tunuri și provizii*.

Se vorbește despre eroismul armatei din Dobrogea în articolul *Exemple de eroism* (p. 3-4), sunt descrise secvențe de luptă, aducându-se un omagiu bravilor soldați care au luptat în fața trupelor germano-bulgare: *Până ce ne vom vedea realizat idealul nostru, va trebui să dăm și noi dovadă de strălucite virtuți militare. [...] Noi, Armata din Dobrogea, va trebui să ne gândim, mai presus de toate, că, cu greu vom putea smulge din ghiarele străinului pământul nostru strămoșesc, cu greu vom putea străbate până la Tisa, până ce, prin bravura noastră, nu ne vom fi deschis larg drumul spre Sofia* (Fig. 6). Tot aici sunt povestite fapte de eroism - precum cele ale soldatului Arghir care *prin potecile munților, în patrulare fiind, a omorât 9 dușmani*, sau despre cazul căpitanului Dimitriu din Divizia a IX-a, care *țintea la centimetru și alerga de la tun la tun aruncând pretutindeni moartea în rândurile dușmanului cu o precizie înspăimântătoare*. Acest brav ofițer, rănit în cele din urmă, a fost decorat cu Ordinul „Virtutea Militară”.

EXEMPLE DE EROISM

Pentruca să se sfârșame balaurul german, nenumărate acte de eroism a trebuit să fie săvârșite de ostașii aliaților noștri. Fără de astfel de fapte nu se poate ajunge la victorie. Alături de noi se laudă chiar eroismul soldaților sârbi, sângele rece și îndemânarea ofițerilor, pe cari ziarele rusești și românești le declară fără pereche în istoria războaelor.

Până ce ne vom vedea realizat idealul nostru, va trebui să dăm, și noi, dovadă de strălucite virtuți militare. Numai astfel ne vom face demni de a ne îndoi țara și de a jucă, în viitor, rolul mare ce este rezervat nobleței rasei noastre.

Noi, Armata din Dobrogea, va trebui să ne gândim, mai presus de toate, că, cu greu vom putea zmulge din ghiarele străinului pământul nostru strămoșesc, cu greu vom putea stră-

Fig. 6

Numărul 1 al „Revistei Tranșeelor” se încheie cu rubrica *Ultime știri*, venite chiar de pe frontul dobrogean: *O armată română, sub comanda Generalului Averescu, a trecut Dunărea, a ocupat Turtucaia și înaintează în mod vertiginos. Dacă ostașii Diviziei a 9-a vor ști să-și facă datoria, armata bulgară va fi, în curând, strânsă ca în clește și războiul din Balcani va putea lua sfârșit prin vitejia și vrednicia noastră.* Se știe că după obținerea victoriei de la Turtucaia de către trupele inamice, în urma atacului decisiv al bulgarilor din noaptea de 5 spre 6 septembrie, ofensiva a fost temporar oprită de generalul Alexandru Averescu, între 16 și 21 septembrie 1916. Trupele române s-au retras pe linia Rasova-Cobadin-Tuzla, însă decizia de întărire a frontului din Ardeal a dus, ulterior, la slăbirea frontului dobrogean.

La 30 septembrie 1916 a apărut numărul 2 al revistei în care redacția și-a propus să se ocupe mai mult *de oameni și faptele lor*, începând cu Regele Ferdinand I, căruia i se aduce un omagiu, publicat pe prima pagină, sub titlul *Majestatea Sa Regele Ferdinand I al României: Majestatea Sa ne-a dat cel dintâiu un strălucit exemplu de abnegație și devotament pentru tot ce are un popor mai de preț: idealul lui național*. Singurul articol semnat este al redactorului I.C. Delaturda, *Eroii noștri*, în care îl prezintă pe maiorul Romano Alexandru, pe care l-a cunoscut *într-o noapte înstelată de august, cu puține zile înainte de mobilizare*, și care a murit în fruntea batalionului său, alături de el dându-și viața alți doi, locotenentul Penciu Constantin și sublocotenentul Stavrache Stere. Scia Delaturda despre bravul erou: *Cei care intrau în luptă sub comanda Maiorului Romano erau siguri că merg la glorie sau la moarte. Pentru el, ca și pentru oricare alt brav ostaș, nu era o altă alternativă. Era bravura personificată* (p. 5-6).

Un alt erou evocat în acest număr este plutonierul Cojocaru Teodor din Regimentul 7 Vânători al Diviziei a IX-a care, în bătălia de la Turtucaia, *când s-a reluat ofensiva, văzând că fracțiuni din trupele de pe linie au început să se retragă, a pus gornistul să sune înaintarea, a adunat o sută de oameni și, în fruntea lor, cu gornistul sunând, a înaintat până la tranșeele inamice, pe care le-a ocupat [...]* (p. 6).

Povestiri pilduitoare se găsesc și în reportajul *Răniții și războiul*, în care sunt date exemple de ostași răniți de prin spitale sau întorși acasă cu suferința lor de a nu fi pe front. Cităm din acest material un fragment impresionant: *Un altul declară că «are să fugă într-o noapte, să se întoarcă la frații lui de arme, că nu se poate ca ei să stea la harță cu bulgarii zi și noapte și el să pirotească în pat, legat la cap ca babele»* (p. 7).

Se vorbește despre victoria Diviziei a XIX-a la atacul din 20 septembrie 1916 împotriva bulgarilor și turcilor, despre numărul prizonierilor și de captură în articolul *O divizie care se distinge: La atacul din 20 septembrie dat de o divizie rusească și de divizia a 19-a română, bulgarii și turcii au fost respinși în dezordine. Divizia a 19-a română a făcut cu acest prilej 300 prizonieri și a capturat 7 tunuri, 12 chesoane și o cantitate de muniții de infanterie și artilerie* (p. 7). Este vorba de un episod din înverșunatele lupte de la Oltina și Cobadin-Tuzla între trupele germano-bulgare, conduse de

Mackensen, și batalioanele diviziei a IX-a a generalului Nicolae Petală și a XIX-a a colonelului Constantin Scărișoreanu¹⁰, divizii mobilizate în Dobrogea (Divizia a IX-a la Silistra, iar Divizia a XIX-a la Bazargic), care au intrat, la un moment dat, sub comanda generalului rus A. Medardevitovici Zaioncikovski. Luptele au continuat până la sfârșitul lunii octombrie când orașele Constanța și Medgidia au fost ocupate de trupele germano-bulgare, la 22 și respectiv 23 octombrie 1916. În orașul Tulcea armata bulgară a intrat în 22 decembrie 1916 și astfel Dobrogea, mai puțin Delta Dunării, a rămas sub ocupație străină până în toamna anului 1918.

De asemenea, tot în al 2-lea număr s-au publicat extrase din presa engleză cu referire la importanța alăturării României la Antanta. Astfel, sub titlul *Intervenția română dă țărilor dușmane o lovitură de moarte*, s-a citat din ziarul „The Evening News”: *Importanța politică a intervenției României este nemăsurată; importanța ei militară nu este mai mică. [...] Dreapta austro-germană, care până acum se rezema pe România, este acum asvârlită în aer* (p. 6). Pe ultima foaie revista vine cu știri despre situația grea a Germaniei și Austro-Ungariei în această etapă a războiului, în articolul *În țările inamice bântuie foametea: În Ungaria muncitorii nu vin la lucru, fiincă n-au ce să mănânce. Proprietarii de fabrici au trimes o deputație la Budapesta, care a spus guvernului că dacă nu se iau măsuri urgente a se da mâncare muncitorilor, atunci se poate aștepta la o catastrofă teribilă*. Nu lipsesc informațiile despre starea fronturilor: *Pe frontul nostru s-au mai luat încă 2.600 prizonieri, din care 1.000 pe frontul dobrogean. [...] Prizonierii luați, desculți și nemâncați, sunt într-o stare de plâns*. (p. 8). La finalul acestui număr se spune: *D-nii Comandanți de unități sunt rugați a păstra toate numerele revistei pentru ca, la sfârșitul războiului, să se poată vedea, în mod obiectiv, faptele, așa cum s-au petrecut*.

¹⁰ Constantin Scărișoreanu (1869-1932) a fost elev al Școlii de Ofițeri și a îmbrăcat uniforma militară până la gradul de locotenent-colonel (1 aprilie 1911) și colonel (1 aprilie 1914). A fost comandantul Regimentului 40 Infanterie „Călugăreni” în anii 1913-1914, șeful Statului Major al Corpului V Armată în 1915-1916, comandantul Diviziilor 19 și 9/19 pe Frontul dobrogean în 1916 și la Mărășești în 1917 (Horia Dumitrescu, *Figuri de comandanți din Primul Război Mondial* în „Jurnalul de front” al generalului Ion Rașcu, în „Cronica Vrancei”, 7, 2008, p. 185, nota 56).

Din numărul 3, apărut la 3 octombrie 1916, înainte de contraofensiva Puterilor Centrale, menționăm un vast material de îmbărbătare cu privire la starea armatei din Dobrogea, intitulat *Victoria noastră va fi strălucită. Ea este în inima și sufletul ostașului: La începutul războiului, divizia noastră a dat poate probe de neexperiență războinică. În timpul din urmă însă faptele eroice nu lipsesc. [...] Înaltul Comandant al armatei din Dobrogea, în numele țarului tuturor Rusiilor, a dat regimentelor cari au luptat alături de cele rusești anumite distincțiuni cari ne onorează pe toți. D-l Comandant al armatei din Dobrogea, Excelența Sa generalul de infanterie Zaioncicovski, a binevoit să răsplătească curajul și avântul cu care regimentele din Brigada Col. Frimu și Brigada Col. Mihăescu au luptat alături de divizia a 61-a rusă și divizia sârbă a generalului Hacici, acordându-le câte patru medalii Sf. Gheorghe de fiecare companie ale acelor regimente. [...]* (p. 9).

Începând cu acest număr, „Revistei Tranșeelor” i se va trasa și un caracter literar, care se va manifesta mai ales în numerele următoare. Deși nesemnată, revista cuprinde o poveste plină de învățătură pentru ostași și nu numai, având motto-ul *Toate bunurile pământești nu au nici o valoare, îndeplinirea datoriei, înțelepciunea și răbdarea sunt totul.* (p. 10-11).

Ultima pagină a numărului aduce informații despre celelalte fronturi, iar, în nelipsita rubrică *Fapte și știri*, este semnalat eroismul cu care regimentele din Dobrogea s-au luptat în zilele de 22 și 23 septembrie, distrugerea unui aeroplan inamic de către artileriștii dobrogeni, care *pe lângă răsplata morală ce aduce după sine orice faptă ostășească, vor primi și o însemnată sumă de bani de la Prefectura Jud. Constanța* (p. 12).

De asemenea, se precizează, din nou, menirea acestei reviste: *S-a luat măsura de a se aduce la cunoștința tuturor prin această revistă faptele frumoase ale ostașilor.*

În urma încercărilor redactorului I.C. Delaturda de a fi continuată publicația și în noile condiții date de cursul războiului, după o întrerupere de mai bine de nouă luni, „Revista Tranșeelor” a reapărut la 23 iulie 1917, înainte de începutul ofensivei românești de la Mărăști, cu numărul triplu 4-5-6 și cu periodicitatea înscrisă *de două ori pe lună*, nerespectată datorită unor cauze lesne de înțeles. Pe lângă I. Colfescu-Delaturda, articolele sunt semnate de colaboratori, publiciști și scriitori consacrați în epocă. Primul material, intitulat *Un cuvânt înainte. Vremea nouă* (p. 15-18), semnat „Redacția”, aduce precizări cu privire la apariția, reapariția și scopul

revistei. Se spune: *Salutăm vremea nouă. În cinstea vremii celei noi, reapare această revistă. Ea s-a plămădit în tranșeele din Dobrogea, atunci când ostașii noștri au trebuit să înfrunte puhoiul a patru vrăjmași uniți, luptând până la istovire, unul contra zece. Scopul apariției ei a fost și este, atunci ca și acum, ca să dea o hrană sufletească ostașilor în momentele lor de repaus, să dezvolte dragostea și solidaritatea dintre ei, să le ridice mândria lor de ostași, să se preamărească faptele de arme și eroii dispăruți pentru țară, să se determine la fapte mari și glorioase.* Urmează un articol semnat de Ion Th. Florescu, vicepreședinte al Camerei, sub titlul *Dreptate și dezrobire. Impresii dela Cameră* (p. 18-19), după retragerea la Iași a guvernului, autorităților și a armatei. Materialul redă discuțiile de atunci cu privire la reforma agrară și votul universal. Mihail G. Holban, directorul „Revistei Idealiste”, este autorul reportajului *De ce am făcut Răsboiul* (p. 21-23), în care se reflectă starea de spirit a armatei înainte de ofensiva românească din vara anului 1917, precum și dorința de unire: *Dorința tuturor Românilor era și este să fie cu toții la un loc și să facă parte din Regatul Român, care ar deveni o Românie Mare. Astfel numim noi îndeplinirea idealului național. La aceasta ne gândim cu toții, de la mic până la mare!*

Dacă în numărul anterior, Delaturda nu și-a semnat povestirea, pilda omului sărac lipit pământului, acum aceasta este reprodușă *pentru noii cetitori* și continuată sub semnătura redactorului (p. 23-29). Așa cum s-a dorit, în paginile revistei, pentru prima dată, s-au publicat și versuri inspirate fie de atrocitățile și de durerea războiului, fie de sentimentul profund de iubire de neam, poezii semnate atât de scriitori consacrați, cât și de soldați. Astfel îl regăsim pe scriitorul Ludovic Dăuș (1873-1953), colaborator la numeroase reviste și ziare¹¹, cu poezia impresionantă *Pata sângelui sub aeroplan* (p. 20-21), dar și *Ruga Ostașului Român* (p. 33-34), o poezie cu șapte strofe, izvorâtă din dragostea de țară a plutonierului major V. Ștefănescu și sergentul instructor M. Cazvan din Corpul Apărării Antiaeriene. Transcriem aici penultima strofă a acestei poezii, care ni se pare extrem de sugestivă: *Să-i faci să cucerească frumoasa Bucovină,/ Să joace hora mare*

¹¹ Mihail Straje, *Dicționar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor și publiciștilor români*, București, Editura Minerva, 1973, p. 201.

să dărdăe Ardealul,/ Să-ndeplinești Tu visul, visat de toți Românii/ Să desrobim toți frații: Să ne-împlinim Idealul.

Ultima rubrică, intitulată *De pe câmpul de război*, publică capturile aliaților noștri și cele reușite de români pe frontul din Moldova până la data de 15 iulie 1917.

Numărul cvadruplu 7-8-9-10, din 3 septembrie 1917, începe cu *Manifestul către Țară* (Fig. 7), sub semnătura Regelui Ferdinand I și cu menționarea membrilor Guvernului, rostit la încheierea unui an de la intrarea României în război alături de Antanta. Mesajul a fost unul cât se poate de optimist, deși a fost transmis într-un moment dificil, după ocuparea țării și retragerea în Moldova, mesaj care s-a dovedit a fi și realist prin victoriile ce au urmat: *Se încheie anul de când, credincioși neamului, am declarat război Austro-Ungariei. De atunci ne aflăm în luptă cu Germania și cu aliații ei. [...] Biruința este sigură! Nimic și nimeni nu o poate împiedica. Aliații și noi vom învinge. Vom învinge oricari vor fi întâmplările nestatornice și trecătoare ale acestui război uriaș, și ne vom întoarce într-o patrie preamărită. Al doilea an de război începând acum ne va găsi tot așa de hotărâți, tot așa de neclintiți. [...] Înainte pentru România Mare!* (p. 37-39). În continuare, redacția a reprodus *Ordinul de zi nr. 39* (p. 39-40), transmis de către Rege întregii Armate române, la 12 august 1917, pentru îmbărbătarea soldaților, în plină ofensivă germană. În paginile revistei din 3 septembrie 1917 s-a publicat și cuvântarea ținută în fața soldaților săi de comandantul brigăzii Infanterie, colonelul A. A., la *Te Deum*-ul organizat pe front cu ocazia împlinirii unui an de la intrarea României în război, în ziua de 14 august 1917 (p. 54-58).

Redactorul I.C. Delaturda a semnat în acest număr un amplu material sub titlul *După un an de grea încercare. Cangrena teutono-maghiară în plin faliment* (p. 41-49), o introspecție a războiului, încheiată cu o pledoarie a autorului pentru ostașul român. Tot el analizează problematica păcii urmărită de Puterile Centrale și conchide: *Capitularea, iată singurul mijloc de scăpare pentru germanism. Aliații noștri le pregătesc pacea pe care o merită - pacea morții* (art. *Fantoma pacei*, p. 60-63).

ANUL I. 3 Septembrie 1917 No. 7-8-9-10

REVISTA TRANȘEELOR

PENTRU
INIMA SI SUFLETUL OSTASILOR

APARE DE DOUA ORI PE LUNA
Din ordinul și sub ocrotirea D-lui
Comandant al Corpului Apărării Antiaeriene
Redactor : I. C. DELATURDA

COLABORATORI : Orice ostaș fără deosebire de grad Pentru faptele eroice se vor arăta data și locul unde au fost săvârșite.	Orice manuscrise se vor trimite pe adresa : A. C. G. CORPUL APĂRĂRII ANTIAERIENE
--	---

Manifest către Țară

Români,

Se încheie anul de când, credincioși neamului, am declarat război Austro-Ungariei. De atunci ne aflăm în luptă cu Germania și cu aliații ei.

Războiul nostru nu porni din dorința de cucerire. Viața și roadele muncii voastre ne-au fost prea scumpe ca să ne fi gândit la risipa lor în scopuri de deșartă strălucire.

Războiul nostru este un război sfânt.

A nu-l fi declarat ar fi fost o îndoită trădare față de înaintașii noștri și față de șirul generațiilor cari vor să vie.

Acum optesprezece veacuri Traian ne puse straje a civilizației pe crestele Carpaților și la poalele lor de la miazănoapte la miazăzi, de la Tisa și până la mare.

Năvala Ungurască de acum zece secole ne-a rupt în două Carpații ; leagănul neamului l-a schimbat în hotar despărțitor între frați.

Fig. 7

Alte materiale cu caracter istoric și patriotic sunt semnate de noi colaboratori ai „Revistei Tranșeelor” precum Andrei Popovici (1856-1925) - scriitor și om politic, colaborator al ziarului „Adevărul”, și prof. univ. I. Petrovici (1882-1972)¹², acesta din urmă autorul expozeului *Răsplata eroismului* (p. 52-54). De asemenea, mai vechiul colaborator Mihail G. Holban a publicat un nou articol intitulat *Trei ani de război mondial* (p.58-60) în care a analizat evenimentele începând cu atentatul de la Sarajevo, care a dus la declanșarea Primului Război Mondial.

Câteva telegrame ale reprezentanților aliaților noștri, trimise în urma victoriilor repurtate la Mărăști, Mărășești și Oituz, au fost reproduse în materialul *Pentru eroii neamului* (p. 63-67) semnat de Lt. I. C., care considerăm că este însuși redactorul, locotenentul Ioan Colfescu. Între mesajele telegrafiate le menționăm pe cele ale generalului Berthelot, ale primului ministru al Angliei, Lloyd George, și al primului ministru al Franței, Ribot.

Versurile acestui număr sunt semnate de poetul Alexandru T. Stamatiad (1885-1956), colaborator al revistelor „Adevărul literar și artistic”, „Litere”, „Luceafărul”, ș.a.¹³ și de militarul în termen V. Ștefănescu din Corpul Apărării Antiaeriene. Poeziile publicate poartă titlurile *Doină* (p. 41) și *Marșul tunarului antiaerian* (p. 67-68), un cântec ale cărui versuri răsună: *Îi învățăm bine ca la Mărășești,/ Poftise la zahăr, dar o dete greși,/ Căci cu a lor trupuri câini au săturat/ Și-napoi, ca racul, tot mereu au dat.*

Rubrica de final, *De pe câmpul de război*, actualizează prăzile de război ale aliaților noștri și cele de pe frontul românesc făcute în decurs de un an, până la 1 septembrie 1917, numărul prizonierilor fiind impresionant - 183.589 soldați și 4.147 ofițeri.

Începând cu anul II editorial, anul 1918, cele două numere cvadruple care au apărut la Iași, au pe prima pagină sumarul revistei și adresa precisă a redacției. Tot atunci, paginația „Revistei Tranșeelor” s-a reluat astfel: nr. 1-4 din 1 ianuarie 1918 cu numerotarea paginilor de la 1 la 32 și nr. 5-8 pe ianuarie-februarie 1918, în continuare, cu paginile numerotate 33-64. Redactorul I.C. Delaturda a reluat, în primul articol al publicației, importanța și impactul pe care le-au putut avea contribuțiile literare ale ostașilor noștri

¹² *Ibidem*, p. 546.

¹³ *Ibidem*, p. 666.

în vreme de război. Materialul se intitulează *Viața în Tranșee* (p. 1-7), în care citim: *Am fost totdeauna de părere că cea mai bună literatură în timp de război o fac aceia cari iau parte în mod efectiv la el. Cei ce sunt amestecați în lupte vor putea spune și adevărul și vor putea avea și autoritatea morală de a convinge pe alții de a alimenta cu talentul lor curentul războinic și avânturile înălțătoare.* Urmează o poezie încărcată de sensibilitate, de durere și de patriotism, cu titlul *Pe drumul retragerii*, versuri în care poetul Ludovic Dauș surprinde tabloul armatei române în timpul retragerii sale din decembrie 1916 pe linia stabilizării frontului: *Și trec pe cai, și trec pe jos,/ Ei vin flămânzi, și vin și goi .../ E oastea marilor eroi,/ E scutul țării furtunos,/ Sunt fii mândri de la noi/ Ce prin troeni, în vânt și ploi/ Duc carul marilor nevoi.* (p. 7). Mai vechiul colaborator Andrei Popovici a publicat în revistă un reportaj cu privire la cruzimile războiului și la moartea prin spânzurătoare de-a lungul istoriei, pornind de la o știre din ziarul „România” cu privire la noi execuții în Ardeal, cum, la o singură spânzurătoare lângă Cluj, într-o singură zi, ungurii au spânzurat o sută de români, rând pe rând, între care cărturari, preoți și femei (*Spânzurătoarea*, p. 10-12). Un material extrem de util este cel semnat de medicul Frangulea, cu privirea la igiena alimentară, în care sunt explicate consecințele benefice ale consumului de pâine neagră asupra sănătății organismului, mai ales de soldați pe front, aceasta având o valoare nutritivă superioară. Se atrage, totuși, atenția că, în anii războiului, pâinea neagră este vătămătoare, însă *nu datorită târâței din ea ci multelor corpuri streine din grâu, ca neghină, pământ etc. precum și faptului că mai adeseori grâul din care se fabrică este încins și chiar mucegăit* (p. 13).

Conform dării de seamă oficiale, este publicată aici descrierea, în detaliu, a luptelor din Dobrogea de pe dealul Caciamac Orman, dintre satele Caciamac (astăzi Viișoara) și Cocargea (astăzi Petreni)¹⁴, din 6 septembrie 1916. Materialul consistent (*Lupta de la Caciamac Orman - 6 septembrie 1916*, p. 18-27) reprezintă un adevărat document istoric, fiind, pentru prima oară, redat în această formă sub semnătura lui C. Alan, autor neidentificat de noi până în prezent. Nume de comandanți și de eroi ai trupelor aliate

¹⁴ Cf. proiectului de lege din 1919 cu privire la schimbarea denumirilor satelor și comunelor din județul Constanța (apud Mehmet Ali Ekrem, *Din istoria turcilor dobrogeni*, București, Editura Kriterion, 1994, p. 234-235).

româno-ruso-sârbe, elemente de strategie militară prin văile și creasta dealului Caciamac, poziția și înaintarea frontului, regimente, brigăzi și batalioane, care au scris o pagină de istorie pe frontul dobrogean în acest episod al aprigelor lupte din 5-6 septembrie 1916 împotriva bulgarilor și a turcilor, se găsesc în acest număr al „Revistei Tranșeelor”. A luptat cu înverșunare Regimentul 68, condus de colonelul Meleca, și, cu grele pierderi, Brigada a X-a a oprit înaintarea inamicilor pe frontul dobrogean: *Acest frumos rezultat brigada l-a plătit cu floarea ofițerilor și soldaților săi - 11 ofițeri morți, 48 răniți, 143 trupă morți, 1598 răniți, devotați până la jertfă și stimulați de exemplul comandantului lor, care disprețuind primejdia a înfruntat vijelia contraatacurilor bulgare [...]. Față de retragerile continue de la frontul Silistra-Dobrici, la frontul Rasova-Cobadin, acest fapt de arme a avut o deosebită importanță, căci a inaugurat pentru teatrul dobrogean o primă acțiune ofensivă încununată cu succes.*

În rubrica *De la ostași pentru ostași* - în care au publicat inclusiv militarii în termen -, primul articol, intitulat *Armistițiul, Pacea!*, analizează armistițiul rusesc și propunerea de pace a Rusiei, momentele grele ale armatei române în acel context și despre credința în puterea aliaților noștri. Se știe că, pe fondul frământărilor revoluționare din Rusia și după tratative de pace cu Germania, două luni mai târziu, la 3 martie 1918, Rusia a încheiat tratatul cu Puterile Centrale, la Brest-Litovsk. Petre Stamatiou, sergent în Regimentul 21 Artilerie, a publicat, în rubrica amintită a numerelor 1-4 din 1 ianuarie 1918, poezia „*Pe aici nu se trece*” (p. 28-29), iar soldatul Matei Cazvan din Regimentul 40 „Călugăreni” a evocat o tristă amintire din tranșeele frontului din Moldova, din noaptea de 6 iulie 1917, unde au luptat și soldații din Dobrogea: *E noapte sumbră. Doar Siretul își cântă veșnicul refren, ducându-și în ritm monoton undele jalnice de pângărire teutonă. [...] La postul Nr. 3 soldatul Omer Șahim, turc din Dobrogea, dar viteaz român, se adresează lui Arapalea Tudor care, învăluit în manta, stă culcat pe tranșeu în așteptarea ceasului când va trebui să ia locul turcului: «Mă Tudore, noapte astă neamț a obosit, nu dai tun deloc»* (p. 29-32). În acea noapte, bravul soldat Omer a căzut răpus de un obuz.

Poate cel mai încheiat și reușit număr al „Revistei Tranșeelor” a fost ultimul apărut, numărul cvadruplu 5-8, din ianuarie-februarie 1918, la care au colaborat și alte personalități ale culturii românești, precum Ion Agârbiceanu și Puiu A. Th. Cartianu. Revista începe cu un material despre

deșteptarea conștiinței popoarelor, deșteptare care, de fapt, a determinat cursul evenimentelor. Să nu uităm momentul istoric ce a survenit pe fondul dezmembrării Imperiului Țarist din toamna anului 1917 și odată cu declarația președintelui S.U.A., W. Wilson, la 8 ianuarie 1918, privitoare la principiul autodeterminării popoarelor. Redactorul I.C. Delaturda este autorul acestui articol publicat sub titlul *Hrana sufletească* (p. 33-35): *Pare că o putere supranaturală pune stăpânire pe conștiința popoarelor din cele patru continente [...]. Nimic nu se poate clădi solid fără conștiința celor mulți. Avem sub ochi debandada rusească și începutul de ciclon din Puterile Centrale.*

Scriitorul și ziaristul Ion Agârbiceanu (1882-1963) a semnat două reportaje în paginile revistei. Primul, *Basarabia* (p. 38-41), este, de fapt, o frumoasă descriere a ținutului dintre Prut și Nistru, cuprinzând și considerațiile publicistului raportate la evenimentele din Basarabia - proclamarea Republicii Democratice Moldovenești, la 24 ianuarie 1918, apoi, independența Republicii Moldovenești, la 4 februarie 1918. Spune Agârbiceanu, în final, anticipând momentul de la 27 martie 1918, când Sfatul Țării a hotărât unirea Basarabiei cu România: *Desigur că Basarabia, liberă de acum în acțiunile ei, va lua hotărârea, singură, adevărată spre care o mâna trecutul și porunca prezentului. Pentru a ajunge aici, două lucruri sunt necesare: democrația ei să rămână biruitoare și să se intensifice propaganda naționalistă. În Basarabia liberată azi de terorism amândouă aceste lucruri sunt acum cu putință.* De altfel, Ion Agârbiceanu s-a retras în timpul Primului Război Mondial în Moldova, de unde a fost evacuat în Rusia, fiind, pentru un timp, preot militar în corpul voluntarilor ardeleni (1917-1918). Cel de-al doilea articol, intitulat *Căderea prorocirilor* (p. 51-53), se referă, prin analiză, la adevărarea sau neadeverirea *prorocirilor* făcute cu privire la Marele Război, durata, fazele lui etc. Cităm: *Simpatia noastră, ca și a lumii întregi, fu, de la început, alături de aliați, pentru că simțirea noastră, această putere mistică în fața căreia viitorul se deschide mai clar decât înaintea celei mai puternice rațiuni, simțirea noastră ne spunea că principiile scrise pe steagul aliaților vor triumfa necondiționat în actualul război.*

Nu lipsește din acest număr poezia patriotică și religioasă a mai vechilor colaboratori, poezii Ludovic Dauș cu *Rugăciune* (p. 35-38) și Alexandru T. Stamatiad cu poezia *Țarei mele* (p. 41). O rubrică bine conturată, numită *Pagini din trecutul neamului*, conține analize și repere istorice semnate de alți doi gazetari cunoscuți: Andrei Popovici - care face o incursiune în istoria

Transilvaniei (*Din nenorocirile Ardealului*, p. 42-45) - și Mihail G. Holban - care vorbește despre armata română, despre victoriile și înfrângerile sale în materialul intitulat *Ostașul român* (p. 45-47). De asemenea, în rubrica *Higiena alimentară* revine doctorul Frangulea, de data aceasta, cu subiectul despre rolul cărnii în hrana omului, încercând să explice științific că, mai mult, consumul de carne este chiar vătămător, alimentația cu legume, fructe și cereale fiind *cu mai mult folos*. Faptul este demonstrat chiar *în timpul războiului mondial de astăzi, mai cu seamă de câțiva medici germani, cari prin gazetele lor ne spun cum au observat că numărul canceroșilor a scăzut foarte mult în timpul acestor trei ani și jumătate de război, când, din cauza lipsei animalelor, hrana cu carne s-a redus forțat la cea mai simplă expresie* (p. 47-51). La sfârșitul acestui articol, se face mențiunea „*Va urma*”, ceea ce arată că *Revista Tranșeelor* a fost brusc suspendată după apariția acestui ultim număr. Un aspect literar a îmbrăcat materialul semnat de Puiu A. Th. Cartianu, *Reflecții la lumina proiectilelor incendiare* (p. 53-56).

Altă rubrică numită *Cronica zilei* (p. 57-59) a fost întocmită și semnată I.C.D. (cu siguranță, redactorul revistei). Sub formă de știri la zi, această cronică cuprinde informații pe scurt cu privire la evenimentele politice, militare și civile ale momentului. Redăm subtitlurile: *Liberarea Basarabiei, De pe frontul de luptă, Moartea D-rului C. Istrate* (om de știință, scriitor, orator, om politic), *Căsătorie* (era anunțată pentru data de 5 februarie 1918, la Iași, căsătoria locotenentului-colonel Nicolae Opran, comandantul Corpului Apărării Antiaeriene, cu Margareta Constantinescu), *De la artileria grea* (cu știrea că generalul Teodorescu, comandantul Artileriei grele, a avut inițiativa de a strânge fonduri și articole de subzistență pentru cei aflați în suferință), *O inițiativă laudabilă* (în beneficiul prizonierilor de război), *Un loc de reculegere* (Castelul Sturdza de la Miclăușani). Proclamarea independenței Basarabiei a avut ecou în presă: *La ordinea zilei ocuparea Basarabiei de către trupele noastre după cererea Guvernului acelei țări, declararea independenței ei în marea zi a Unirii Principatelor Române, și curățirea ei de anarhie și bande bolșeviste (Liberarea Basarabiei)*.

Ultimele pagini ale revistei numerelor 5-8 pe anul 1918 conțin trei poezii izvorâte din durerea, trăirile și talentul literar al soldaților români, poezii grupate în rubrica *De la ostași* (p. 60-64): *În 15 zile*, semnată de sergentul Ionescu Gheorghe din Corpul Apărării Antiaeriene; *N-am pierdut credința* de Petre Stamatiou, sergent în Regimentul 21 Artilerie; *Când am*

plecat la Mărășești, semnată de soldat Matei Cazvan din Regimentul 40 „Călugăreni”. Din ultima poezie transcriem trei strofe din cele unsprezece: Un ordin grabnic ne sosește/ Și trupa plină de avânt/ Cu colonelu-n cap pornește,/ Spre Mărășești își face vânt./ O ploaie groaznică de-obuze/ Ne fu salutul inamic,/ Un ura! scos din mii de buze/ Și mulți mor moarte de voinic./ Înaintam toți vitejește,/ Fugea dușmanul îngrozit,/ Deodat' o schije mă lovește/ Și-mi văd piciorul greu rănit. Pentru prima dată, la sfârșit, a apărut și „Poșta redacției”, prin care se răspunde unor persoane care au trimis materiale, care nu au fost publicate. De exemplu, sergentului invalid Angello de Navarello, internat la Spitalul Brâncovenesc, i se răspunde cu textul: *Încercarea e lăudabilă. Regretăm că nu putem publica poezia, lăsând multe de dorit din punct de vedere al formei.*

Concluzii

Convingerile redactorului I. Colfescu-Delaturda legate de necesitatea ridicării moralului luptătorilor de pe front prin cuvântul scris și tipărit, s-au reflectat în paginile „Revistei Tranșeelor”, prin conținutul materialelor acesteia. Obiectivele publicațiilor de front în general, dar, mai ales, în timpul Primului Război Mondial, au fost bine conturate și atinse în mare măsură: dezvoltarea conștiinței de neam, respectul și devotamentul față de armată, față de monarhie și de țară, disciplina, eroismul până la sacrificiu și sentimentul datoriei față de patrie, de camarazi și față de superiori. S-a spus despre campania anului 1916 că, în ciuda înfrângerilor suferite, *a scos în evidență valoarea deosebită a soldatului român, fapt semnalat îndeosebi de Misiunea Militară Franceză*¹⁵. A urmat perioada de refacere a armatei române, în prima jumătate a anului 1917, pentru ca Marele Cartier General să concentreze efortul comun al soldaților și al opiniei publice într-o forță morală care a triumfat în timpul luptelor din vara anului 1917.

Prin intermediul presei de război, însuflețită atât de slova unor mari oameni de cultură, cât și de cea a ostașilor, Marele Cartier General a enunțat idealurile eliberării și unirii tuturor românilor care s-au realizat prin devotament și sacrificiu la 1 Decembrie 1918.

¹⁵ Gheorghe Nicolescu, *op. cit.*, p. 117.